

gatják. Másnap anyám későbbben kelt a szokottnál (rendesen 1/2 6-kor kelt), de még mindig korábban a többiekénél. Aztán ágytól ágyig járva mindüinktől gyengéd búcsút vett, mert egész napra elvonult a zsinagógába. Mi a lehető legtovább maradtunk az ágyban (ilyenkor megengedett volt az ágyban olvasás), Frieda nővérünk pedig egyáltalán nem kelt fel, mert másképp nem tudta volna elviselni a böjtöt. A halotti ünnepre mi, kicsik is elmentünk a zsinagógába; ezt anyám – apám emlékezte végett – megkívánta. Odahaza is két nagy, vastag, fehér gyertya égett éjjel-nappal halottaink emlékére. Este aztán rendszerint egyik bátyám hozta haza anyámat. Nagy öröm volt mindig, amikor megint együtt volt a család és mindenki jól átvészelte a napot. A böjti előírások a fiúkra nézve 13. betöltött életévtől érvényesek, a lányoknál ez a korhatár a 12. év. (Keleten a felnőtté érés hamarabb bekövetkezik.) Én nagyon szerettem volna lelkiismeretesen betartani az előírt böjtöt, de tizenkét évesen még olyan törékeny alkatú voltam, hogy csak délig engedtek éhgyomorral lennem. Tizenhárom éves koromtól kezdve aztán mindig kitartottam a böjtben, és ez alól közülünk soha senki nem mentette fel magát, még akkor sem, amikor már nem vallottuk anyánk hitét, és házon kívül nem tartottuk meg a rituális előírásokat.

Számomra az engesztelés napjának még személyes jelentősége is volt: akkor születtem. Anyám a későbbiekben is mindig ezt az ünnepet tekintette születésnapomnak, még ha az ajándékozás és a jókívánságok október 12-re maradtak is. (Ő maga is a zsidó naptár szerint ülte meg a születésnapját – sátoros ünnepen –, de gyermekei esetében már nem tartotta magát ehhez a szokáshoz.) Ez a véletlen egybeesés a születésem és az engesztelés ünnepe között nagy jelentőségű volt anyám számára. Bizonyára leginkább ez a tény indította különös gyengédségre irántam, legkisebbje iránt.

Nováky Éva fordítása

KALÁSZ ISTVÁN

Két ünnep

Soha nem gondolta volna, hogy pontosan húsz évvel később megismétlődik ugyanaz a helyzet, ugyanaz a szánalmas és szomorú helyzet, ami miatt gyerekként sírni szeretett volna, és amely húsz évvel később újra sírásra kényszerítette, de akkor már nem tudott. Tízéves volt. Közeledett a karácsony, az apja valahol külföldön volt, és pontosan emlékszik, ahogy éjjel felébredt a telefon furcsa csöngésére; mezítláb szaladt át a sötét nappaliba, felemelte a kagylót, és meghallotta az apja hangját. Valami lakásból hívta őket, nevetés hallatszott a halkán zúgó vonalban, ő csak állt, és erősen a fülére szorította a kagylót. Az apja valami elmaradt tárgyalásról magyarázott, nem jöhet még, mondta, de szentestére feltétlenül hazarepül, ő csak állt mozdulatlanul, és azt hajtogatta, hogy jól van, jól van, jól van. Várunk. Anyjának reggel mondta meg, hogy éjjel beszélt az apjával, a konyhában álltak, az anyja csak bólintott, nem kérdezett semmit, nem érdekelt az egész. Előző nap veszett össze a főnökével, az iskola igazgatójával, aki verte a gyerekeket, és nem engedte, hogy betlehemet játsszának a folyosón. Az anyjának fáj a feje, kiabált az igazgatóval; a férfi csak állt, és nem mondott semmit. Az anyja még azon az estén belázasodott, sápadtan feküdt az ágy-

ban, és édes kamillateát ivott. Ő délutánonként az utcákon csavargott, vagy valamilyen osztálytársánál ült; nézték a televíziót, és vaníliaos pudingot ettek. Az anyja csak szenteste délelőttjén lett jobban, bágyadtan ült a fotelban, és mosolygott. Elfelejtünk karácsonyfát venni, mondta, zavartan felállt, és megölelte őt. Pontosan így történt, nem kell erőlködni, hogy felidézze magában azt a jelenetet a nappaliban, pontosan emlékszik az anyja szavaira, az ablakon betűző erőtlen napfényre. Az anyja pénzt adott, hogy vegyen valahol fát, de ő csak délután indult el, maga sem tudja, miért? Odakint már sötétedett, a megszokott helyekről eltűntek a faárusok, az áruház melletti téren széttört fák, gallyak hevertek a kövezeten. És akkor ott, az üres téren találkozott az öregemberrel, aki szintén fát szeretett volna venni; a külvárosból jött, szomorúan bólogatott, és durván rángatta a lábánál ülő kutya pórázát. Arra is pontosan emlékszik, hogy neki jutott eszébe a városházánál lévő karácsonyi vurstli, ahol az árusok bódéi között karácsonyfák álltak; szép, nagy fenyőfák, dús gallyakkal. Onnan szerezhetnének fát. Az öreg almát vett elő a zsebéből, és felé nyújtotta. Edd meg, mondta, a gyerekeknek sok almát kell enniük. De ő nem ette meg, a kabátzsebébe csúsztotta az átmelegedett almát, és elindultak a néptelen belvároson keresztül a városháza felé. A vurstli szélén zavartan álltak meg, az öreg gyanakodva kémlelte az elhagyatott, lezárt bódék közé vezető keskeny, sötét utcácskákat; ő félelmet érzett akkor, ahogy az öreg is. Lopni mentek, fenyőfát lopni. Nem tehettek mást. Megkerülték a vurstli területét. Odabent csönd volt. Egy elhagyatott építkezésre jutottak, az öregember behúzódt a betongerendák közé, megkötötte a kutyáját, aztán elindultak. Az óriáskerék előtti téren ott álltak a fenyőfák. Kínlódva szedték szét az acélhuzallal összeerősített fákat, ő mohón tépkedte a jéghideg fémhuzalt; fát akartak, semmi mást. Kiszabadítottak egy fát, boldogan vigyorogtak, amikor meglepte őket az ör. Futott feléjük, az öreg felkapta a fát, gyere, kiáltotta, jön az ör. Futni kezdtek, elesett, de az öreg nem engedte el a karját, fúss, hallotta valahonnan. Nem nézett hátra, felkelt, futott tovább. Arra is emlékszik, ahogy a betongerendák között botladozva rátalálnak a boldogan vinnyogó kutyára, ahogy állnak, és mindketten zihálnak. Ahogy ott hever kettőjük között az egyetlen fenyőfa, ahogy az öreg nyugtatgatja a kutyát, ahogy halkan nevet. És ahogy az ő még mindig reszkető kezébe nyomja a fát, a tiéd, mondja. Vidd haza! És akkor ott, húsz évvel ezelőtt nem kérdezett semmit, meg sem szólalt, csak állt az öreget figyelve. Az öreg arról beszélt, hogy visszamegy, fát kell szereznie, fenyőfát, semmi mást. Pontosán emlékszik arra a képre: az öregember a földön térdelt, simogatta a halkan lihegő állatot, később felnézett rá, és intett a kezével. Futott hazáig. Az apja nyitott ajtót, megcsókolták egymást, díszítették a fát, a konyhában halkan zúgott a hűtőszekrény. Az apja kevés bort ivott, az utazásról mesélt, az anyja a fotelban ült. Ő gyűjthatta meg a gyertyákat, később már nem szóltak egymáshoz, az apja olvasott, az anyja lefeküdt aludni, a lakásban csönd volt. Talán így volt akkor. Talán így történt.

Húsz évvel később szenteste napján, délelőtt szólalt meg a telefon, M., a volt szerelme telefonált; elmondta, hogyan könyörögte ki magát az ünnepekre a kórházból. Ő rögtön megkérdezte a lánytól, hol van, honnan telefonál, de M. nem válaszolt, majd este eljössz hozzám, mondta, és letette a kagylót. Ő az egész napját a lakásban töltötte, hármában az előszoba szőnyegén bánatosan heverő kutyával és egy ostoba lélekelemző tesztekkel teli újsággal, melyben kedvenc színéről, az anyai szeretetről, és valamelyik beteg családtagjának odaadandó, életmentő veséjéről kérdeztek. Este taxit rendelt, az M.-nek szánt ajándékokat óvatos mozdulattal helyezte maga mellé az ülésre. Kábán ült, hallgatta a motor halk zúgását, később engedélyt kérve a vezetőtől cigarettára gyújtott. Belépett a lakásba, nem ölelte meg a nőt, kerülni szerette volna az érzelmeket, állt az előszobában, és zavart érzett, de tudta, nem tehet ellene semmit. A szoba közepén álló fenyőfát nem akarta megdicsérni, de aztán mégis megdi-

csérte, kellemesen semleges téma volt a díszekről beszélni, nem akart sokáig maradni. M. meggyújtotta a gyertyákat, egymás mellett álltak, mosolyogtak, nem szóltak egymáshoz. Ő nem akart beszélni, nem is tudott volna mit mondani M.-nek, arra gondolt, nem szabad jelét adnia annak, hogy csak udvariasságból jött el. Kibontotta az ajándékait, és elképedve vette tudomásul, hogy M. rengeteg pénzt költött rá. Később mégis feltette a tapintatlan kérdést, honnan volt ennyi pénz? M. csak nevetett, minden pénzemet rád költöttem, mondta. És a fát is neked loptam. Ő az ágyon ült, M. arról beszélt, hogy elfogyott minden pénze, de fenyőfát mindenképpen akart, nem akart csak egy szárnalmas gallyat a szobába. Ő nem szólt semmit. M. elmesélte, hogyan indult el sötétedéskor, hogyan mászott be a közeli piacra, hogyan talált rá a fenyőfákra, hogyan válogatott, amikor meglepte a zseblámpájával hadonászó, ijedt ór. De a fenyőfát elhoztam, mondta M., örömet akartam szerezni neked. Később hozzátette, valójában nem hitt ebben az örömben. Ő ott ült az ágyon, eszébe jutott a húsz évvel ezelőtti karácsony, ahogy az apja állt a fa előtt, és ahogy ő megkísérelte elmondani a fa történetét, és ahogy az anyja fáradt hangon félbeszakította.

Ült szemben a fával, ahogy akkor is, a fával, amit most neki loptak, és amivel most ő sem tudott mit kezdeni. Ült és mosolyogni akart, de érezte, hogy nehezen sikerül, valamit mondani akart, de nem tudott megszólalni.

BERTÓK LÁSZLÓ

Miközben húz a csőbe be

*Talán holnap holnapután
miközben húz a csőbe be
hogy se széle se közepe
csak az óra lapján a szám*

*azt is ahogy kimondanám
mintha a szél süvöltene
de a fele mégis zene
de a vége mindig talán*

*s ahány csillag van a falán
annyi ünnep annyi ige
annyi sistergő hűlt helye
testembe égetett hiány*

*s úgy tesz mintha én hajtánám
s ölel ha meghalok bele.*